

მანანა პაპავა

ბერმანულენოვანი ფემინისტური ლიტერატურა

ქალების უმეტესობას სჭირდება იმედი, სჭირდება რალაც, რაც მათთვის არასოდეს უთქვამთ. მე ეს არ მჭირდება, სახელდობრ მე, უკვე დიდი ხანია ვიცი, რომ მათ უნარი აქვთ ზუსტად ისევე იფიქრონ, ზუსტად ისევე განჭვრიტონ, როგორც მამაკაცებმა; რომ ისინი ისეთივე უნარიანი არიან, უფრო ნაკლებადაც კი პატივმოყვარენი, რომ შეიძლება მათ უფრო დიდ წარმატებებს მიაღწიონ, ვიდრე მამაკაცებმა, რომ ისინი თანაგრძნობას არ საჭიროებენ და თუ გარემოება მოითხოვს, ყოველგვარი მსხვერპლისთვის მზად არიან, — ეს სიტყვები წარმოთქვა ინგებორგ ბახმანმა 1972 წლის 2 მაისს მისთვის ანტონ ვილდგანსის პრიზის გადაცემის დროს.

ქალთა ლიტერატურა, ვიწრო გაგებით, ქალთა ემანსიპაციაზე მიმართული ლიტერატურაა, ქალებზე და ქალებისთვის; ფართო გაგებით, ლიტერატურა, რომელიც თავის საგანს სპეციფიკური ქალური შეხედულებით აღწერს, რაც ისტორიულად და საზოგადოებრივად განპირობებულ ქალთა განსაკუთრებულ გამოცდილებებს ემყარება პატრიარქალურ საზოგადოებაში, — განმარტავს მსოფლიო ლიტერატურის ჰარენბურგის ლექსიკონი.

თანამედროვე ფემინისტური ლიტერატურა წარმოიშვა მე-20 ს.-ის 60-იან და 70-იან წლებში რეფორმებისაკენ საერთაშორისო სწრაფვისა და ფემინისტურ განმათავისუფლებელ მოძრაობასთან მეტ-ნაკლებად მჭიდრო კავშირში. უკანასკნელი განსაკუთრებით ეხება ქალთა ლიტერატურის განვითარებას დასავლეთის ინდუსტრიულ ქვეყნებში, ამასთან, უმეტესად განსხვავებული პრინციპული შეხედულებების პირობებში, არსებობს კორესპონდენცია სოციალისტური ქვეყნების, უბირველეს ყოვლისა, გდრ-ის, ქალთა მიერ დაწერილ ლიტერატურაში არსებულ განსაზღვრულ მოვლენებზე. ლიტერატურის ისტორიის თვალსაზრისით, თანამედროვე ქალთა ლიტერატურა აბსოლუტურად განსხვავებული ფორმა ტრივიალური მასობრივი ლიტერატურისა მდებარეობითი სქესის მკითხველთათვის, რომელმაც არსებობა დაიწყო, ძირითადად, როგორც “ქალთა რომანმა” მე-19 ს.-ის მეორე ნახევრიდან. ის, რომ ასეთი ლიტერატურა უბირატესად ქალებმაც შექმნეს (მაგ., ე. მარლიტი, ჰ. კურტს-მალერი ან ამერიკელი გვენ ბრისტოვი (1903-1980)), განიხილება, როგორც ფსიქოლოგიურად ასახსნელი (გასაგები) შედეგი მამაკაცის ტრადიციული საზოგადოებრივი და საავტორო დომინანტისა. ამის საპირისპიროდ დგას თანამედროვე ქალთა ლიტერატურა მე-20 ს.-ის პირველი ნახევრის ემანსიპირებული მწერალი ქალბატონებისა (დ. ბარნესი, ე. ლასკერ-შულერი, ა.მ. მატუტი, ვ. ვულფი), ასევე, წინა ეპოქაში ცალკეული მდებარეობითი სქესის ავტორების ტრადიციით (ტერეზა ფონ აფილა, ლიზელოტე ფონ დერ ფვალცი, გ. დე შტაელი, ი. აუსტენი და სხვ.).

თანამედროვე ქალთა მოძრაობასა და ქალთა ლიტერატურას თან სდევს თანამედროვე ქალთა და ქალთა ლიტერატურის კვლევა. უკანასკნელი ცდილობს,

მიაკვლიოს ავტორ ქალბატონებს, რომლებიც ლიტერატურის ისტორიოგრაფიის მიღმა (ისტორიოგრაფიას გამორჩა) აღმოჩნდა (ბ. ვ. არნიში, კ. ვ. გუნდეროდე, ს. პლათი, მარგარიტე დე ნავარი, მარიე დე ფრანსე) და ხელახლა მოახდინოს ცნობილი ავტორი ქალბატონების კლასიფიკაცია (ი. ბახმანი, ი. დრევიცი, მ. ჰაუსჰოფერი, ი. რინზერი, ხ. ბრონტე, გ. ელიოტი, ზანდი და სხვ.). ის აკრიტიკებს ქალის სახეს კლასიკოს ავტორებთან (მაგ., შილერთან და კლაისტთან), თუმცა გამოყოფს ქალთა ლიტერატურის ორმხრივ ზეგავლენას საერთაშორისო დონეზე. ასე მაგ., ფემინისტური თეორიების გავლენა ამერიკიდან და ფემინისტური ავანგარდისა, ასევე სოციალისტურ-ფემინისტური თეორიებისა საფრანგეთიდან (ზ. დე ბოვარი, “დასაჭურისება”, 1976), პირადი და, ამავე დროს, გამოქვეყნებაზე გათვლილი გეგმის ერთობლიობის ხორცშესხმა ნაწილობრივ ხდება ლიტერატურული ფორმების ნარევეში, რომელიც შედგება ესთეტიკურ-ფიქტიური და პრაგმატულ-არაფიქტიური ელემენტებისაგან. ამის გარდა, თანამედროვე ქალთა ლიტერატურაში წარმოდგენილია ყველა არსებული ლიტერატურული სექტორი და ჟანრი, ამასთან ახალი გამოხატვის სურვილი ქალი ავტორებისა ნაწილობრივ ექსპერიმენტის ჩატარების შესაძლებლობას იძლევა მემკვიდრეობით მიღებული მასალითა და ტრადიციული აბსტრაქტულობით (აღქმით) (შეადარეთ: ვერენა შტეფანი “ტყავის გაძრობა”, 1975). არსებობს როგორც სპეციალური (“ქალთა წიგნები”), ასევე ესთეტიკური ლიტერატურა ქალებისათვის. ბოლოს მოხსენიებულ სექტორში წარმოდგენილია ყველა ჟანრი, როგორც, მაგალითად, ჯერ კიდევ დომინირებული ეპიკური ლიტერატურის (მათ შორის ზემოთ მოხსენიებული მაგალითები) გვერდით, ლირიკა (ს. ქირში, უ. ჰანი) და დრამატურგია (გ. რაინსჰაგენი, ფ. როთი). ამას გარდა, ათეული წლების თავშეკავების შემდეგ, ქალთა მზარდმა რაოდენობამ ფილმს მიმართა (მ. დურასი) და ნაწილობრივ საერთაშორისო აღიარება მოიპოვა; მათ რიგში არიან სცენარისტები და რეჟისორები მარგარეტე ფონ ტროტა, იუტა ბრუკნერი, ულრიკე ოტინგენი და ჰელმა სანდერს-ბრამსი.

ქალთა ლიტერატურის ფუნქციებია საკუთარი თავის შესწავლა საუბრით, საკუთარი თავის თერაპია, ასევე ქალის ტრადიციული “დუმილის” აღმოფხვრა და მისი სქესისათვის დამახასიათებელი და საზოგადოებრივი ზიანის კრიტიკულად გამოაშკარავება, დევიზით: პირადული ამავე დროს რაღაც პოლიტიკურიც არის. ქალთა პირადული განცდების აღწერის მიზანია, რომ ისინი საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი იყოს. ზოგიერთი ქალი ავტორი პირდაპირ თუ ირიბად მიუთითებს ცვლილებების ალტერნატიულ პერსპექტივებზე. სოციალისტური ქვეყნების ქალ ავტორებთან (ი. მორგნერი, მ. ვანდერი, ხ. ვოლფი), რომლებიც შეიძლება იქიდან გამოდიან, რომ უკვე არსებობს იურიდიული წინაპირობები ქალთა თანასწორუფლებიანობისა, ძირითადი საკითხია ჯერ კიდევ არსებული პატრიარქალური ცნობიერებისა და ქვეყნის ყაიდის წინააღმდეგ ბრძოლა. მსგავსი ტენდენცია შეინიშნება, ასევე, ბევრ დასავლელ ქალ ავტორთან. ეს ქალი ავტორები თავიანთ ყურადღებას თავდაპირველად ქალთა რეალური ემანსიპაციის ფსიქოლოგიურ და ადამიანთაშორისი რეალიზაციის შესაძლებლობებს მიაპყრობენ, მას იმპლიციტურად უმეტესად წინ უძღვის საზოგადოებრივი ვარდაქმნის აუცილებლობა.

ქალთა ლიტერატურაში წარმოიშვა ე.წ. “ახალი ენა”, რომელმაც გერმანულ ლიტერატურაში გამოხატვის ახალი ფორმები დაამკვიდრა. ამის შედეგია, რომ მდებრობითმა “მემ” მეტად თუ ნაკლებად ჩააჩოჩა მამრი მთხრობელის ფიგურა.

ფემინისტურმა ლიტერატურამ აამაღლა საზოგადოებრივი შეგნება ქალთა უფლებების შესახებ, დააარსა მდებრობითი სქესის ესთეტიკა, რომელიც მთელი ძალით ებრძოდა მამრთა ესთეტიკას. მდებროთა პერსპექტივიდან სამყარო განდა სულ სხვანაირი, რაღაც მაგიური, მიმზიდველი და განსხვავებული “მამრთა სამყაროსგან”, რომელსაც ტიპური მკითხველი შეჩვეული იყო. ამიტომ ჩნდება ხშირად ფემინისტურ ლიტერატურაში ფანტასტიკურ-რომანტიკული ელემენტები. მაგ.: კულიანის მოტივი ირმტრალდ მორგენერის “ცხოვრება და თავგადასავალი ტრობადლორა ბეატრიცისა მოთამაშე ქალი ლაურას ხოვრების მიხედვით” (1974წ.) ან სარა კირშის “ჯადოსნურ სენტენციებში”. ამ დროის ავტორთა რიცხვს მიეკუთვნებიან დასავლეთ გერმანიაში: არინ შრუკი, ვენერა შტეფანი, გდრ-ში: ანა ზეგერსი, ირმტრალდ მორგენერი, ბრიგიტა რაიმენი და, რა თქმა უნდა, პოლონეთში დაბადებული ქრისტა ვოლფი, რომელმაც გერმანიის გაერთიანების შემდეგ დასავლელ და აღმოსავლელ ფემინისტთა ინტერესები გააერთიანა. მისი ცნობილი რომანი “მედეა ხმები”, არის ქართველი ქალის ემანსიპაციის მცდელობა, ქალისა, რომლის ღირსება, როგორც ქალისა და, როგორც დედის, ანტიკურ ლიტერატურაში, კერძოდ ევრიპიდესთან დამდაბლებულია.

ხშირია კამათი ტერმინზე ქალთა ლიტერატურა, ამის გამო აქვთ შიში ქალთა ლიტერატურის იზოლირებისა და დისკრიმინაციისა. აქედან გამომდინარე, მიუთითებენ ქალთა საკითხის საზოგადოებრივი ზიანის პრობლემებისაგან იზოლირების საშიშროებაზე, რაც ასევე მამაკაცებსაც ეხება (მაგ., ი. მორგენერი). მიუხედავად ამისა, ტერმინი “ქალთა ლიტერატურა” კვლავ გამოიყენება მხოლოდ იმ მნიშვნელობით, რომ ქალთა ლიტერატურამ როგორც ეროვნულმა მსოფლიომ ხელი შეუწყო საზოგადოებიდან და ლიტერატურიდან გარიყულ მდებრობითი სქესის ნაწილს, გამოხატოს და შეიმუშაოს გამოცდილების (ემპირიული) გრძობათა და აღქმის განზომილებები. ასეთი დეფინიცია, რომელიც დაკავშირებულია ისტორიულად კონკრეტულ პირობებთან თავის თავში მოიცავს ყველა ინდივიდუალურად და საზოგადოებრივად მნიშვნელოვან ცხოვრების სფეროებში დასაქმებას.

თუ ვინმემდგანელებთ ზოგიერთი თემატური და ფორმალური მსგავსებით, შეიძლება, ქალთა ლიტერატურაში გამოვყოთ სხვადასხვა მიმდინარეობები. ისინი, უპირველეს ყოვლისა, შედეგია მწერალ ქალთა დივერგენტული დამოკიდებულებისა ფემინიზმისადმი და მასთან დაკავშირებული შინაარსობრივი და ესთეტიკური პოსტულატებისადმი. ზოგიერთი ქალი ავტორი (გ. ვომანი, დ. ლესინგი, მ. დრაბლე, ნ. გორდიმერი, ი. მურდოხი) კატეგორიულად ან ფაქტობრივად განემიჯნება მას, რაც აყალიბებს სტილის სახეობებს, განსაკუთრებით, ქალთა ლიტერატურის ახალ სახეობას — ბელეტრისტიკას (გ. ელცნერი, ე. იელინეკი, ხ. ვოლფი). კერძოდ, ისინიც ხშირად აიტაცებენ ხოლმე ქალისთვის სპეციფიკურ განცდებსა და კონფლიქტებს, როგორც მაგალითად, ელსნერის “თამაშგარე მდგომარეობა” (1982), იელინეკის “საყვარლები” (1975), ვოლფის “ფიქრები ქრისტა ტ-ზე” (გდრ: 1968; ვფრ: 1969); დანარჩენები განიხილებიან ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირში. ამან გამოიწვია ყოველ ჯერზე

საკუთარი ფორმა და თხრობის მანერა, რაც ქალთა ლიტერატურისთვის, ვიწრო გაგებით, არატიპურია (არ არის დამახასიათებელი). ეს უკანასკნელი განსაზღვრა, ანალოგიურად ე.წ. ახალი შინაგანი სიცოცხლის, თხრობის სუბიექტურ-ავტობიოგრაფიულმა აუტენტურობამ, რომლის ნამდვილი განცდების ხასიათი წინა პლანზე გადმოდის და რომლის თემას წარმოადგენს ფიქტიურობა. ამასთან, ძირითად თემას წარმოადგენს ურთიერთდამოკიდებულება საწინააღმდეგო (ან იმავე) სქესის მიმართ ქალის პოზიციიდან. ჰეტეროსექსუალობა, ისევე როგორც ქალის ტრადიციული როლი, წარმოდგენილია, როგორც მნიშვნელოვანი გამოცდილება ჩაგვრისა, დამოკიდებულებისა და პიროვნული უბატავცემულობისა (ბ. შვაიგერი, “როგორ ხვდება მარტილი ზღვაში“, 1997; კ. შტრაუკი “კლასობრივი სიყვარული“, 1973). ეს უცნობი ქალი ავტორები უშუალოდ აღწერენ თავიანთ პირად გამოცდილებას იმ მჩაგვრელ მექანიზმებთან მიმართებაში, რომლებიც განათლებასა და პროფესიაში არსებული თანასწორუფლებიან და ქალის პიროვნულობის გრძნობის განვითარების არარსებული პირობებიდან გამომდინარეობს, გარდა ბავშვთა აღზრდისა და საოჯახო საქმეებისა.

ამასობაში ქალთა ლიტერატურა სალიტერატურო ბაზრის შემოსავლიანი ნაწილი გახდა. თუ მანამდე ძალიან პატარა, ალტერნატიული გამოცემლობები და მაღაზიები ქალთა ლიტერატურის გამოცემასა და გასაღებას ცდილობდნენ (ფ. სტეფანის “ტყავის გაძრობა“ ბესტსელერი გახდა ამ გზით), ახლა დასავლურ ინდუსტრიული ქვეყნების თითქმის ყველა გამომცემლობასა და წიგნების მაღაზიას, ასევე ბიბლიოთეკებს გააჩნია რუბრიკა ან “კუთხე“ ქალთა ლიტერატურისათვის. წიგნების საერთო ასორტიმენტშიც უფრო მეტად ხდება ქალთა ლიტერატურის გათვალისწინება, ვიდრე ადრე. არსებობს უამრავი ჯიბის ფორმატის წიგნი თემაზე “ქალი“ და “ქალთა ლიტერატურა“, ქალთა ლიტერატურის კატალოგი; ტარდება ქალ ავტორთა საკუთარი კონგრესები და ნაწარმოების ხმამაღლა წაკითხვა. თემა “ქალთა ლიტერატურა“ ახლა ავსებს არა მარტო ქალთა ჟურნალებსა და წიგნებს, არამედ სამეცნიერო სპეციალურ ჟურნალებსაც და წიგნებსაც. მისი კვლევა და სწავლება ხდება უნივერსიტეტებში, რადიოში და ტელევიზიაშიც წინა პლანზე დგას. ისე როგორც არასდროს დღეს ქალი მწერლები ღებულობენ ასევე ისეთ მაღალ ლიტერატურულ ჯილდოებს, როგორც არის ფრიდრიხ ჰოლდერლინის ჯილდო ქალაქში ზად ჰომბურგი (ს. კრიში), ქალაქ კლაგენფურტის ჯილდო, ინგებორგ ბახმანის სახელობის ჯილდო (ფ. რითი), ფრიქს ფორმენტორის (გ. ელსნერი) და ვენეციის ოქროს ლომი (მ. ფონ ტრა). ამას გარდა, არსებობს ჯილდოები, როგორც არის როზვიტას მედალი, რომელიც მხოლოდ ქალბატონებს გადაეცემა (სხვათა შორის, გადაეცა უ. ჰანს, ე. იელინგს, ს. ქირშს, ჰ. შპილს).

დამოწმებული ლიტერატურა

- რ. შნელი, 1993 - რალფ შნელი, გერმანულენოვანი ლიტერატურის ისტორია 1945 წლიდან, შტუტგარდი ვაიმარი. მეცლერი, 1993,
 მლჰლ, 1989 - მსოფლიო ლიტერატურის ჰარენბურგის ლექსიკონი, ტ. 2, დორტმუნდი 1989.
 გმჰლ, 1986 - გერმანულენოვანი მწერალი ქალების ლექსიკონი. გამოც. ბრინკერ-გაბლერ, კ. ლუდვიგ, 1986.
 გერმანელი თანამედროვე ქალი ავტორები, 1983.
 ქალები - ლიტერატურა - ისტორია. გამომცემლობა გრიუგი/მორმანი, 1985.

MANANA PAPAVA

GERMAN LANGUAGE FEMINISTIC LITERATURE

The modern feministic literature appeared first in the 60-70s of the twentieth century, due to the worldwide aspiration to reforms and to the more or less firm links with the feministic liberation movements. The latter is related to the development of woman literature in the industrial states of the West; in spite of the principal differences in the worldviews there were even examples of articles from the women of the socialist camp countries that tell about the definite events in the literature written by women, particularly about the ones that took place in the former GDR.

According to the modern view of the history of literature modern woman literature has absolutely different form of the trivial mass literature, which arose mainly as "novel of women" in the late half of 19th century. The fact that woman-folk had the leading role to compose such a literature is viewed as psychologically explainable phenomenon - a response to the traditional social and authorship dominance of the male. In opposition to this reality the modern literature produced by woman rests on tradition of the women authors emancipated in the early half of the 20th century.

Taking into the consideration of a certain thematic and formal resemblances I identify some trends in the woman literature. Above all, these works express their authors' different attitudes towards feminism and related to feminism content and aesthetical postulates. Some women authors draw the line categorically or in reality at feminism that has an impact on the formation of diverse styles, resulting the emergence of singular, private forms and manner of story-telling, which is not typical to the woman literature in the narrow sense.

Gradually woman literature has become a profitable segment of the book market. The theme "woman literature" occupies not only the woman magazine and books, but also scientific and scholarly journals and books. Nowadays women authors receive high literary awards.